

Statsminister Jan P. Syse
Innlegg i finansdebatten
Stortinget, 17. november 1989

President,

De siste år har Norge stilt i stagnasjonsklassen, mens andre land har stilt i klassen for vekst. Ledigheten her hjemme har gått kraftig opp, mens den i nesten alle land rundt oss har gått ned. Vi er i utakt. Og det er selve grunnproblemet.

Behovene for endringer i den avgatte regjeringens budsjett var derfor markante. Vi må legge opp til en politikk som kan gi ny balansert vekst og sikre sysselsettingen på varig basis. Jeg vil understreke hvor viktig det for landets økonomi at det til sist blir vedtatt et økonomisk opplegg hvor hovedlinjene fra Regjeringens forslag ligger fast når det gjelder inntekts- og utgiftsnivå, og at balansen ikke svekkes.

Mesteparten av inntektsnivået blir i praksis lagt fast allerede gjennom vedtak idag. Jeg er tilfreds med dette. Det bringer denne budsjettbehandlingen et langt stykke fremover. Jeg vil minne om at det er første gang på 4 år at regjeringens skatteforslag passerer Stortinget så å si uten anmerkninger. Det setter Arbeiderpartiets påstander om uryddighet i et underlig lys.

Vi står overfor en økonomi der selve fundamentet for vekst må bringes på fote igjen. La meg nevne enkelte forhold som da vil være helt avgjørende:

- Rammevilkårene for næringsdrift må være stabile og gode. Det må legges til rette for at produksjonsapparatet blir mer effektivt og konkurransedyktig i forhold til andre land.
- Rentenivået bør være moderat, lønns- og prisveksten må ligge på et nivå som ikke er høyere - men helst lavere - enn våre handelspartnere.

- Offentlig sektor må være effektiv og resultatorientert - også fordi offentlig sektor er storleverandør av tjenester til privat næringsvirksomhet.

En nøkkel til vår videre vekstevne og velferd vil være måten vi organiserer og utvikler vår offentlige sektor på, og denne sektorens omfang. Den forrige regjering la opp et utgiftsbudsjett for 1990 som videreførte en uheldig utvikling fra 1988 og 1989: Veksten i utgiftssiden oversteg langt utviklingen i nasjonalinntekten.

Dette har ført til at balansen på statsbudsjettet utenom oljen snudde fra et overskudd på 0,4 milliarder i 1987 til et underskudd 38 milliarder i forslaget for 1990. Det totale finansieringsbehov økte fra 6,9 milliarder til 36 milliarder. Slik kunne det ikke fortsette. Slik kan det ikke fortsette.

Dette er ikke bare Regjeringens problem. Det er også Stortingets.

I de siste årene har Norge hatt vesentlig lavere vekst enn våre handelspartnere. Veksten (BNP) for fastlandet i Norge har i disse tre årene ikke vært mer enn 0,9 prosent totalt - det er nesten stillstand. Europeiske OECD-land har de samme år hatt en økning på 9,7 prosent. Hvis vårt land hadde maktet å nå slik vekst, ville verdiskapningen på fastlands-Norge vært nær 50 milliarder høyere enn den er nå.

Derfor blir hovedoppgaven å gjenskape den økonomiske veksten. Det er nøkkelen både til å få de arbeidsløse i arbeid og til å løse de mange velferdsoppgavene.

Regjeringen tar neste år et klart skritt i samme skattepolitiske retning som land rundt oss. Det er et paradoks at den svenske sosialdemokratiske regjering nå foreslår å redusere høyeste skattesats med 22 pst. på to år, mens Arbeiderparti-regjeringen foreslo en reduksjon på bare 0,6 pst! neste år. Vi må merke oss - fordi det vil være en av de rammevilkår vårt konkurranseutsatte næringsliv vil møte -

at Sverige vil redusere høyeste sats til max 50 pst i 1991.

Vi må få inn en ny skattepolitisk tenkning i Norge - vi må innse at virkninger av lavere marginalsatt ikke først og fremst vises i de statiske skattetabellene, men i form av den dynamiske virkning; økt innsats, bedre utnyttelse av landets ressurser, økt økonomisk vekst og flere arbeidsplasser. Dette ble i fjor godt underbygget av Steigum-utvalget. Et skattesystem med svært høye skattesatser - slikt vi har hatt i Norge - virker ikke utjevne i praksis: Skatteyttere med høy inntekt betaler i gjennomsnitt mindre andel av sin inntekt i skatt enn en skatteyter med middels inntekt. Klart lavere skattesatser ville føre til mindre skatteplanlegging og mindre skattemotiverte, ulønnsomme investeringer. Skatteyteren ville kaste bort mindre tid på uproduktiv virksomhet. Derfor har det vist seg at slike reformer fører til at høyinnteksgruppene faktisk innbetaler mer skatt enn tidligere. Derfor må skattereforarbeidet fortsette for å få skattesatsene ytterligere ned.

*

Jeg er ganske sikker på, og også enig i, at denne regjeringen vil bli målt mot utviklingen i økonomien og arbeidsledigheten. Den utfordringen kunne vi gått løs på ut fra de kortsiktige tankebaner som preget den forrige regjeringens budsjett. Vi kunne forsterket etterspørselsvirkningene i 1990 gjennom en ekspansiv finanspolitikk. Det kunne kanskje gitt lavere ledighet på meget kort sikt. Men selv det er ikke sikkert. For den ekspansive virkningen av høye offentlige utgifter kunne meget raskt blitt spist opp av den kjøpekraft som en høyere rente ville trukket inn. En slik politikk ville samtidig skadet sjansene for å løse problemene på lengre sikt. Jeg vil her sitere Hermod Skånland - fra et intervju i Økonomisk Rapport nr. 20.89:

"- Jeg hadde ikke ventet at myndighetene ville forlate innstrammingspolitikken så fort. Dette viser at vi nordmenn kan ta et skippertak, men vi klarer ikke følge en langsiktig strategi."

(Og videre:

"Når man internasjonalt snakker om behovet for å styrke sysselsettingen, snakker man først og fremst om å redusere de strukturelle svakheter i arbeidsmarkedet og i økonomien forøvrig. Løsninger gjennom etterspørselsøkning er stort sett et forlatt stadium. Der setter enten hensynet til inflasjonsvirkning eller til utenriksøkonomi, eller begge deler, begrensninger."

Vi kan kort og godt ikke bevilge oss ut av problemene.)

Derfor er det Regjeringens og Stortingets fremste oppgave ikke bare å tenke på de 140.000 som idag er uten fast arbeid, men også tenke på alle dem som vil melde seg nye på arbeidsmarkedet de nærmeste år. De mange titusener som skal ut av skoleverket skal ikke - og må ikke - møte en mur av ledighet. Vi må unngå at også Norge blir et land hvor høy ungdomsledighet blir et varig problem. Det vil skape sosiale problemer og svekke kvaliteten i vårt samfunn på en måte som vi vil slite lenge med. Perspektivet for denne debatten - og høstens budsjettbehandling - må ikke bare være 1990 - og kroner og øre på enkeltposter - men hvilke grunnlag vi legger for vårt samfunns utvikling om 5 og 10 år.

Derfor vil vi i årene fremover satse på kvalitet i skolen, satse på kvalitet i forskning og utvikling, satse på kvalitet i måten vi anvender offentlige midler til infrastrukturinvesteringer og andre former for investeringer som støtter opp under det private næringslivs vekstmuligheter.

Mange i debatten har kommentert det forestående lønnsoppgjøret. Talere fra Arbeiderpartiet har hevdet at Regjeringens forslag til statsbudsjett vil vanskeliggjøre oppgjøret. Jeg har ikke hørt dem føre noe bevis for dette.

Vi har hørt mange påstander om våre reduksjonsforslag. Men APs "budsjettslepp" gir muligheter i denne debatten: APs representanter kan gå opp på Stortingets talerstol og snakke

om "rasering", "usosiale nedskjæringer" og "mangel på satsing" dersom budsjettposter "bare" har en vekst på 10 pst. Dette gjør det vanskelig å føre en meningsfylt dialog om økonomisk styring og våre langsiktige utfordringer i 90-årene.

De endringer Regjeringen har gjort, har tatt sikte på å dempe rentepresset, skape bedre balanse i økonomien, og styrke produksjonskreftene. Fagbevegelsen kan ikke være mindre opptatt av dette enn vi er. Dette er jo landets oppgaver, en felles sak. Jeg tror at det er forstått av alle.

Det kommer ikke til å være vrangvilje eller politiske motsetninger som gjør lønnsoppgjøret vanskelig, det er i så fall situasjonen selv. Den viktigste faktor er de 140.000 arbeidsløse. Lønnsoppgjøret vil stå om vår konkurransevne. Jeg vet at partene er klar dette. Jeg har møtt dem og vil holde nær kontakt videre.

Et av de mest uheldige utviklingstrekk vi kan få frem til lønnsoppgjøret er en generell renteoppgang som svekker grunnlaget for økt sysselsetting i tiden fremover. Derfor er det avgjørende at det økonomiske opplegget som vedtas i løpet av høsten har den nødvendige stramhet og at Regjeringen i sin økonomiske politikk for 1990 holder seg til de rammer som trekkes opp. Økte utgifter vil ha en kostnad i form av et bidrag til høyere rente. Dette er en faktisk økonomisk sammenheng. Vi kan selvsagt ikke rå over forhold som ligger utenfor landets grenser, som f.eks. en økende rente i utlandet. Men det vi har kontroll over må vi søke å løse på best mulig måte. Og jeg håper på Stortingets samarbeid til at vi i løpet av høsten vil legge de brikker på plass som gjør at vi kan få landet snudd inn på en mer positiv utvikling.

*

Budsjettdebatter blir ofte debatter om hvem som vil samarbeide med hvem. Så også i år. Men jeg tror det er viktig å huske at vi befinner oss i en situasjon hvor det kan dannes skiftende flertall i Stortinget fra sak til sak. Og da kan summen av vedtakene bli ganske annerledes enn hva det enkelte parti

egentlig ønsket. Dette er viktig å innse, også fordi markedene i alle land reagerer stadig tydeligere på hva som skjer i den offentlige sektor. Og da hjelper det ikke om hvert enkelt parti mener at dets budsjettopplegg henger sammen. Også landets budsjett må henge sammen. Det er et selvstendig ansvar som Stortinget må bidra til. Resultatene av det vil vi alle være tjent med. Skjer det motsatte, vil landets økonomi bli taperen.